

Qo‘shko‘pir tuman axborot – kutubxona markazi

“Zulfiya – sadoqat va vafo timsoli”

Qo‘shko‘pir – 2024 y.

Qo‘shko‘pir tuman axborot – kutubxona markazi bibliografiya xizmati

“Zulfiya – sadoqat va vafo timsoli”

(foydalanuvchilar uchun uslubiy qo‘llanma)

Qo‘shko‘pir – 2024 y.

82-94(575.1)

Z 91

Qo‘shko‘pir tuman Axborot – kutubxona markazi
Axborot bibliografiya xizmati tamonidan tayyorlandi.

Tuzuvchi: J.Norboyeva

Ma’sul muxarrir: G.Saidova

“Zulfiya – sadoqat va vafo timsoli”

Zulfiya – sadoqat va vafo timsoli : uslubiy qo‘llanma / Qo‘shko‘pir tuman
Axborot – kutubxona markazi ; tuzuvchi **J.Norboyeva**; muharrir **G.Saidova**. –
Qo‘shko‘pir tuman AKM, 2024. – 16 b.

УДК 82-94(575.1)

Ushbu uslubiy qo‘llanmada yoz mavsumida oromgohlarda o‘tkazilishi mumkin
bo‘lgan ommaviy tadbirlar jamlanib, oromgoh tarbiyachilari, to‘garak rahbarlari va
maktab kutubxonachilari tomonidan foydalanishi ko‘zda tutilgan.

Kompyuterda tuzuvchi: S.Zarifboyeva

KIRISH

Har qanday millatning ma'naviy qiyofasini uning oydin (/iyoli)larining intellektual-estetik saviyasi belgilaydi. Shuning uchun ham liq qanday kasb egasi bo'lgan oydin shaxsning o'z milliy adabiyoti uamunalaridan xabardorlik darajasi jamiyat taraqqiyoti uchun katta ahamiyat kasb etadi. Badiiy adabiyot odamga shunchaki axborot bermaydi, balki badiiy vositalar yordamida kishida munosabat uyg'otadi, tuyg'ularini qo'zg'aydi. Har qanday munosabat esa kishida nuqtayi nazar, pozitsiya, ma'naviy qiyofa shakllanishiga xizmat qiladi.

Odamning o'zini tanishida o'zga kimsani his qilish hal qiluvchi o'rin tutadi. Negaki, o'zgani tuygan, tushungan kishigina o'zini taniy oladi. Odamda bu sifatlarni shakllantirish borasida esa badiiy adabiyot eng la'sirli vositadir. Shu ma'noda qaysi kasb egasi bo'lishidan qat'i nazar yosh mutaxassis uchun shoira Zulfiyaning ijodini o'rganish katta ahamiyat kasb etadi. Chunki shoira Zulfiya o'zining uzoq yillik ijodiy umri davomida yuksak ma'naviy fazilatlarni kuyladi, ularni tinim bilmay targ'ib qildi. Bu holat kelajak egalari bo'lmish millat oydinlarining shoira ijodidan atroflicha xabardor bo'lishlarini taqozo qiladi.

Zulfiya o'zining ijod namunalarida sadoqat, vafo, odamiylik, yurtsevarlik, adolat singari ezgu ma'naviy-axloqiy sifatlarni tarannum qildi. Muhimi shundaki, shoira yuqoridagi yuksak ma'naviy sifatlarni shunchaki chaqiriq shaklida o'rtaq tashlamadi, balki o'zining yurak prizmasidan o'tgan, o'z tuyg'ulari va sezimlarini bezovta qilgan axloqiy fazilatlarni o'z qismati misolida jonli ko'rsatib berdi. Shuning uchun ham uning samimiy she'riyati odamlar qalbiga chuqur kirib bordi, ularni loqaydlikdan chiqardi, ma'naviy katarsis (tozarish) sari yo'lladi.

Shoira, barcha iste'dod egalari singari, o'zi yonmay turib o'zgani yondirish mumkin emasligini yaxshi anglagani sababli o'z tuyg'ularini ifodalashda chin samimiyat va tabiiylik yo'lidan bordi. Bu hoi uning bitiklarining o'qishli bo'lishini, o'zgalarga kuchli ta'sir ko'rsatishini la'minladi.

Zulfiya faqat ijodi bilan emas, balki yirik shaxsiyati, olijanob lutumlari, e'tirof qilish va andaza olishga loyiq hayot yo'li bilan ham o'zgalarga namuna edi. Yigirma to'qqiz yoshida beva qolgan Zulfiya o'zining uzoq umri davomida yori - buyuk shoir Hamid Olimjonga bo'lgan ulkan muhabbatiga sodiq qola bildi. O'zbek ayoliga xos sadoqat, vafodorlik, sabr-u qanoat, fidoyilik namunalarini ko'rsatib yashadi.

Shoira asarlarining eng ta'sirchan, eng tabiiy va eng yodda qoladigan namunalari aynan visolsiz hijron, tuganmas ayriliq tuyg'ulari aks etgan bitiklaridir. Shoiraning mahorati va samimiyati tufayli uning shaxsiy tuyg'ulari umummilliy va umuminsoniy ko'lam, xususiyat kasb etdi. Zulfiya tuyg'ularini his etishga, u tortgan dardlarning koiamini tuyishga qobil kishigina o'zgalarning hislarini anglaydigan, binobarin, bironing dardini tushunadigan darajaga yuksaladi.

Zulfiyaning ijodini o'rganish, har qanday bo'Majak mutaxassis uchun, navbatdagi bir o'quv topshirig'i emas, balki har bir odamning o'z onasining mehr-u muhabbatga to'la qalb sirlari bilan oshno bo'lishdir. Shoiraning ijod olamiga chuqurroq kirilgani, uning insoniy dardlarini anglab borilgani sari odam o'z shaxsiyatining o'zgarib, tozarib borishini ta'minlagan bo'ladi. O 'zgani tushunadigan, bironing ruhiy holatini tuyadigan odamgina o'z millati va yurtining yorqin kelajagini qura oladi.

Zulfiyaning adabiy chamanzoriga xush kelibsiz. Uning anvoyi gullar ochilgan, totli mevalar pishib yetilgan bog‘idan toiiq bahramand bo‘lish, ya‘ni shoira bitgan badiiy asarlarini o‘qish va uqish uchun ruhiyatingiz va aqlingizni sozlang.

Zulfiya bir necha tup mevali daraxt ekish bilan kifoyalangan bog‘bon emas. U - butun boshli sara poetik bog‘ yaratgan badiiyat dehqoni. Uning badiiy mevalaridan bahramand bo‘lish har bir kishining intellektual-estetik saviyasiga bog‘liqdirki, uni yuksaltirmay turib, shoira egallagan estetik cho‘qqilarga yetib borish mumkin emas. Shoira Zulfiya bitiklarini tushunish, demakki, o‘z-o‘zini anglab yetish har kishiga nasib etsin!

I BOB. ZULFIYANING HAYOT VA IJOD YO'LI

1. Zulfiya hayoti va ijodi haqida. Zulfiya Isroilova 1915-yil 1- martda Toshkentning o'qchi mahallasida tug'ildi. Zulfiya oiladagi kenja farzand bo'lib, uning to'rt akasi bor edi. Vaqti kelib, o'qimishli, oqil va lashkilotchi og'alaming hammasi ham Kengash (sovet) idoralaridagi mas'ul lavozimlarda ishladi, ammo qatag'on yillarining shafqatsiz qahri ularning birontasini chetlab o'tmadi.

Oiladagi fayzli muhitda onasining o'mi beqiyos edi. *"Hayot varaqlari"* (1978) deb nomlangan xotirasida onasi haqida shoira shunday yozadi: *"Endi bilsam, onamning bitta o'zlar hozirgi zamon bolalariga har xil axborot beruvchi o'nlab manbalar o'zlar bosar ekanlar. Agar isle 'dodim bor bo'lgan bo'lsa, lining chashmasi - onam". Agar adabiyot ahliga bir kaft don yanglig' she'riy hosil tutgan bo'lsa, uning urug'ini qalbimga avvalo onam sochganlar,* Zulfiya davom etib yozadi: *"To'g'ri, hozir boy yashamasdik, oson ham yashamasdik, faqat go'zal yashardik, tinch yashardik".* Mazkur fikrlar hamma davrlar uchun, ayniqsa, XX asming 20-30-yillari uchun juda qadri edi.

Bu yillardagi adoqsiz ijtimoiy to'polon va qatag'onlar sharoitida oilada go'zallik va tinchlikni saqlash ulkan saodat edi. Zulfiya bolalik va o'smirlik davrining baxtli kechganini faxr bilan xotirlaydi: *"Men onamning kenjasi edim. Onam! Yillar o'tgan sayin men bu mo'tabar zotni yaxshiroq tanib borayotganday bo'lganman. U tobora mening yuragimga yaqinroq kelib, jon-jonimga singiydi. Shoir bir o'rinda bolaligim haqida yozgim keladi, ba'zan she'rlarimga shaffof kunlarimning parchalari oqib kiradi, lekin u bir tomchi xolos"* — deb yozadi.

Shoira Zulfiyaning hayoti bilan chuqurroq tanishib chiqish natijasida shu ma'lum bo'ladiki, shoira *"...bir tomchigina shaffof bolalik kunlari"* *"Xotiram siniqlari"* dostonida tasvirlanganidek, real hayotdagi lojellikka borib qo'shib maxzun lirik kuyga aylangan. Zulfiyaning onasi haqidagi xotiralari keyinchalik uning suhbatlarida ham aks etgan. Onasining Mashrab va Fuzuliy ijodidan boxabarligi, mayin ovozi (*"Ba'zan Hulkar gapirayotganda onamning mayin ovozi shitilgandek bo'lib ketadi"*), mohir kashtachi bo'lganligi, Zulfiyaning to'yiga atab kashta tikkanligi, keyinroq, urf-odatga amal qilib Zulfiya mashhur kashtani o'z qizi Hulkarning sepiga ataganligi haqidagi, Hamid Olimjonga turmushga chiqayotgan mahallar sovchi bo'lib kelgan odamga Hamid Olimjonning onasi bormi ekanligini so'raganligi haqidagi qiziq ma'lumotlar shoira oilaviy hayotida milliy qadriyatlar ustuvor bo'lganini, shoira shaxsiga bu jihat qattiq ta'sir ko'rsatganini bildiradi.

Zulfiyaning yoshlik yillari, texnikumda o'qigan davri o'zbek ayollarining paranji yopinishiga qarshi ommaviy kurash borgan *"Hujum"* davriga to'g'ri kelgan. Tabiiyki, shoira erkinlikka moyil shaxsiyati, bir qadar ochiq oilaviy muhit va davr talabi uni bu kampaniyada faol bo'lishini talab qilar edi.

Shoira otasi temirchi edi. Uning ustaxonasi uyining yonida joylashgani uchun Zulfiya otasining og'ir va zahmatli mehnatini obdon kuzatish imkoniga ega bo'lgandi. *"Olov va mehnat mahorat bilan birikkanda inson ko'p ishlarning uddasidan chiqishi mumkinligini men bolalikdan anglab yetdim"* degan edi shoira o'z tarjimai holidi.

Zulfiya uylari yaqinidagi maktabni bitirgach, 1931-1934-yillarda xotin-qizlar pedagogika bilim yurtiga o'qishga kiradi. Ushbu bilim yurti 1919-yilda mashhur Munavvar qori tashabbusi bilan tashkil etilgan bo'lib, uning ilk bitiruvchilari Jahon Obidova, Saodat Shamsiyeva singari taniqli ayollar edi. Bilim yurti qoshida adabiy to'garak tashkil qilingan bo'lib, uni shoir Shukur Sa'dulla boshqargan. Bu davrda to'garakka G'afur G'ulom, Uyg'un kabi shoirlar tez-tez kelib turishar, ularning suhbatlari, turli adabiy uchrashuvlar, kitoblar shoiraga ijod sirlarini anglashga ko'mak berar edi. Shoira ijodining dastlabki davrlarida o'z vaqtining taniqli adibasi Oydin Sobirovani o'ziga ustoz, deb bilar, ijodiy faoliyatda ham unga o'xshashga intilar edi. Ammo 1934-yilda Zulfiya

otashin shoir Hamid Olimjon bilan turmush qurgach, adabiyot va uning missiyasi borasidagi qarashlari tubdan o'zgarib ketdi.

Turmush yo'ldoshi va ustozi, buyuk shoir Hamid Olimjonning o'limi uning hayotida uzoq davom etgan ayriliq davrini boshlab berdi. Bu halokat shoira yelkasiga ikki ijodkor uchun tengdan ijod qilish mas'uliyatini yukladi. Bundan tashqari, Zulfiya bolalariga ham ota, ham ona bo'lishi kerak edi. Hamid Olimjonning porloq xotirasi uni ruhan va jisman tetik bo'lishga undardi. Shoira faqat ijodda emas, balki bir qancha ijtimoiy vazifalarni ham yelkasiga ola bildi. U *"Saodat"* (*"O'zbekiston xotin-qizlari"*) jurnalida 30 yil bo'lim boshlig'i, bosh muharrir vazifalarida ishladi. Bu katta davr Zulfiya ijodining rivojlanish, adabiy-estetik qarashlarining yuqori bosqichga ko'tarilish davri bo'ldi.

Osiyo va Afrika yozuvchilari harakatida faol qatnashdi. Mamlakatimiz vakili sifatida Hindiston, Yugoslaviya, Shri Lanka, Misr, Birma, Avstraliya kabi mamlakatlarda bo'ldi. Zulfiyaning el-yurt uchun qilgan xizmatlari munosib taqdirlandi. U respublika davlat mukofoti, SSSR davlat mukofoti laureati bo'ldi. Xalqaro "Nilufar" mukofoti, Bolgariyaning "Kirill va Mefodiy" ordeni sohibasi edi. O'zbekiston yozuvchilari orasida uchinchi bo'lib Sotsialistik Mehnat qahramoni unvoni berilgan edi. O'zbekiston xalq shoirasi Zulfiya 1996-yil 1-avgustda vafot etdi.

1-chizma

“Endi bilsam, onamning bitta o‘zlari hozirgi zamon bolalariga har xil axborot beruvchi o‘nlab manbalar o‘rnini bosar ekanlar.

Agar iste’dodim bor bo‘lgan bo‘lsa, uning chashmasi - onam”.

“Agar adabiyot ahliga bir kaft don yangiig‘ she’riy hosil tutgan bo‘lsam, uning urug‘ini qalbimga, avvalo, onam sochganlar”.

“Hayot varaqlari”(1978)

2-chizma

“Men onamning kenjasi edim. Onam! Yillar o‘tgan sayin men bu mo’tabar zotni yaxshiroq tanib borayotganday bo‘laman.

U tobora mening yuragimga yaqinroq kelib, jon-jonimga singiydi.

Bolaligim haqida yozgim keladi, ba’zan she’rlarimga shaffof kunlarimning parchalari oqib kiradi, lekin u bir tomchi xolos”

3-chizma

“To‘g‘ri, biz boy yashamasdik, oson ham yashamasdik, faqat go‘zal yashardik, tinch yashardik”

4-chizma

“Saodat” (“O‘zbekiston xotin-qizlari”) jurnalida 30 yil bo‘lim boshlig‘i, bosh muharrir vazifalarida ishladi. Bu katta davr Zulfiya ijodining rivojlanish, adabiy-estetik qarashlarining yuqori bosqichga ko‘tarilish davri bo‘ldi.

II BOB. SHOIRA IJODINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

1. Zulfiya she'riyatida poetik o'ziga xoslik. Zulfiyaning she'r va san'atga qarashini tahlil qilish, uni o'rganish shoira ijodi mohiyatini teranroq anglash imkonini beradi. Uning ilk she'ri texnikumda o'qib yurgan chog'lari yuzga kelgan. 1931-yil yozilgan "*Ozod qiz*" deb atalgan mazkur she'r paranjisini tashlab boshiga qizil durra o'rab ishlayotgan qizga bag'ishlangan edi.

Men juda ozod qizman:

Zulmat nima bilmayman, Fabrikaning qo'ynida Mehnat qilib yayrayman. Tongda bong ursa gudok, Turaman apil-tapil.

Ko'kdagi oftob misol Boshimda durram qizil.

Shoiraning she'r haqidagi dastlabki qarashlari shunday shaklda bo'lgan edi. Zulfiyaning ilk she'riy to'plami 1932-yilda uning . o'n yettigina yoshida nashr qilingan. Suning uchun ham to'plamdagi boshqa she'rlarning badiiy saviyasi ham yuqoridagi bitik darajasidan baland emas edi.

"*Qizlar qo'shig'i*" (1939) kitobiga kirgan she'rlarida yoshlik davrining oniy lahzalari poetik misralarda aks etgan. "*Bahor kechasi*", "*Bahor*" she'rlarida faqat fasl emas, balki inson umrining bahori bo'lmish yoshlik davri ham o'z aksini topgan edi.

She'r texnikasini hali puxta egallab olmagan Zulfiya Hamid Olimjonga: "*Nima uchun men yozgan she'rning poyoni bo'lmaydi, qaysi bandda to'xtatmayin, yana davom ettirsam bo'la veradim*" deganida, shoir: "*Chunki sen har bir she'ringda bira to'la hamma gapni aytibolmoqchi bo'lasan, vaholanki, bunday qilish yaramaydi. Keyin bilasanmi, sherni oxiridan boshlab yozish kerak*", - deya fikr bildiradi. Ularning ilk in lirashuvidan boshlangan bunday ustoz-shogirdlik munosabati 1930-yillikdagi qisqa umrlari mobaynida to'xtovsiz davom etdi. Zulfiyaning Mtlirlashicha, Hamid Olimjon bilan yangi tanishgan paytlaridayoq shoir unga rus adabiyoti bilan oshnomisan? - degan savolni beradi. Asarning asl imbasini o'qish "butun muattarlikni, shiradorlikni his etish imkonini berish"ini aytib, shoiraga Nekrasovning to'plamini keltirib beradi. (liindan ham shoiraning ikkinchi to'plamdagi ko'pchilik she'rlar cho'zilib kelgan, fikr tugalligi noma'lum she'rlari ham talaygina edi. Zulfiyaning "*Hijron kunlarida*" (1944) she'riy to'plamidan boshlab, Hilda ohanglar turfaligi ko'zga tashlanadi. Endi shoira she'rlarida soxta luyg'ular, shunchaki qofiyadosh tizmalar emas, hayotga keng va atoflicha qaray oladigan, teran nigohli ayolning fikr va tuyg'ulari aks eta boshlaydi. Itd Zulfiyaning "*Hijron kunlarida*" she'rida aniq bo'y ko'rsatadi:

Ey sevgisi aziz, ey sevimli yor, Ketma, aslo ketma ko'zimdan yiroq. Garchi tushimda ham seni bir ko'rish Hijron kunlaridan ming bor yaxshiroq.

Zulfiya hijron motivini kengash (sovet) davrida baralla kuylashdan liayiqmagan jasoratli shoira edi. Negaki, hamma o'z baxtini kommunizmdan izlashi shart qilib qo'yilgan bir davrda u ayol o'z baxtini oiladan izlashi, er, farzand baxti, sog'inch har qanday mafkuraviy qarashlardan baland turishini amalda ko'rsata olgan edi. Gap faqat Hamid Olimjonning Zulfiya hayotidagi o'rnini ko'rsatishda emas, umuman, odam, xususan, ayol uchun baxt oilada ekanligini ayta olgan shoira edi u. Zulfiya - farzand baxtidan alohida masrurlik tuya olgan shoira. Uning "*Hulkar*" (1947) to'plamida mavzular kengayib borgani, oila va farzand alohida yo'nalish darajasiga ko'tarilganini ko'rish mumkin:

U bor yerda qayg‘u va hasrat
Hayotingga begona ekan.
Qani, ayting, farzanddan qimmat
Bu dunyoda nima bor ekan.

(*“Farzand”*)

Mana shu to‘plamda tabiat manzarasi, fasllar go‘zalligi alohida ta’rif- tavsif qilinadi. *“Ikki maktub”*, *“Tun”*, *“Bahor keldi seni so‘roqlab”* she’rlarida tabiat obrazi bilan birga hijron ohanglari uyg‘unlashib she’rlar markaziga chiqa boshlaydi. Shoiraning *“Yuragimga yaqin kishilar”* to‘plamida hijron ohanglari bo‘rtib ko‘rinadi. Ayniqsa *“Kechir qoldim, g‘aflatda”* she’rida shoiraning ruhiy iztiroblari bo‘rtiq aks ettiriladi. Bu she’ming yozilishi Hamid Olimjonning halokati bilan bog‘liq edi. Naim Karimov *“Zulfiya”* kitobida bu voqeani batafsil bayon qilgan. 1944-yil 3- iyul kuni Hamid Olimjon Zulfiya bilan teatrda borishni rejalashtiradi. Shoirni Do‘rmondan aytilgan vaqtda kelishini kutgan Zulfiya uning vaqt o‘tib ketsa-da, kelmayotganidan xavotirga tushadi. Negaki, Hamid Olimjon biror marta ham va‘dasini buzmagani edi. Shu kuni Hamid Olimjon kelmaydi.

Koshki edi, men yoningda
Turgan bo‘lsam o‘sha dam.
Kirmasdim men qoningga,
Bermasdim jonni ham.

Bunday fojiaiy pafos odatda adabiy qahramonlar nutqiga xos bo‘lardi, ammo Zulfiya o‘zining kechinmalarini va ayni damda buyuk muhabbatini shunday izhor qila oldi.

Ajal degan beshafqatga
Koshki otsam ishqimni.
To‘ldirsam ham ko‘kni dodga,
Saqlasam men baxtimni.
Koshki edi, so‘ng qo‘lingda
Erkalanib bersam jon.
So‘nggi nigoh senda qolsa,
Men ko‘z yumsam bearmon.

Shoira yor qo‘lida erkalanib jon berishni hijronda qolishdan afzal ko‘radi. Zulfiyaning umr yo‘ldoshiga bag‘ishlangan boshqa she’rlari ham g‘amgin ohangi bilan o‘zbek ayolining yoriga cheksiz sadoqatini namoyish qildi. U Abdulla Oripovning *“Ayol”* she’ridagi cheksiz mung va g‘ammi o‘z hayotida kechirgan hayotiy timsol edi. *“Yuragimga yaqin kishilar”*, *“Sen qaydasan, yuragim”*, *“Ne baloga etding muftalo”*, *“Ko‘rganmiding ko‘zlarimda yosh”*, *“Hayot jilosi”*, *“O‘rik gullaganda”* kabi she’rlarida bu ohang kuchayib boradi. Ayniqsa, *“Ne baloga etding muftalo”* she’ri hijron motivida cho‘qqiga ko‘tarilgan she’r bo‘lib qoldi:

Ko‘z ochgani qo‘ymaydi alam,
Boshim qo‘ysam kuydirar bolish.
Yupatolmas kitob va qalam,
Misralarim ko‘tarar nolish.

Zulfiya idodida ayollar obrazi alohida o‘rin tutadi. Aniqrog‘i shoiraning xotin-qizlarga bag‘ishlangan asarlarida o‘zbek qizining o‘ziga xos tasviri chiziladi. Shoiraning **“Hormang, qizlar”** she‘ri, uning o‘ynoqi vii/ui shoir lirikasida turli-tuman ohanglar uyg‘unligini ko‘rsatadi. **“Lobar qillarga”** she‘ri ham shoira ijodida alohida ajralib turadi.

Zulfiyaning o‘xshatishlarga boy, kontrastlardan go‘zallik yarata olgan she‘rlaridan biri **“Qor”** she‘ridir.

Olcha guli bargiday
O‘ynab uchib yog‘ar qor.
Ajab gulga qarayman.
Ko‘zimda yashnar bahor.

Shoira qish va bahorni o‘zaro solishtirib ta‘riflar ekan, ulami bir- biriga zamin o‘laroq qiyoslaydi. Qor parchalarida bahor gullarining go‘zalligini ko‘radi.

Daraxtlarning shohida
Qor yashnaydi xuddi gul.
Qiya tepaliklarning
Yaxida yaltirar ul.

Zulfiya qor sababli bolalar ko‘nlida paydo bo‘lgan shodlikda bahor nafasini tuyadi, olmosday qor tagidan ko‘rkam bahorning kulib turishi kitobxonga zavq bag‘ishlaydi:

Yosh-u qarisi bari
Dilida qordan viqor.
Olmosday qor tagidan
Kuladi ko‘rkam bahor.

“Yuragimga yaqin kishilar” to‘plamidan o‘rin olgan yana bir she‘ri **“O‘g‘lim sira bolmaydi urush”** deb nomlanadi”. Yaponiya taassuroti asosida yozilgan she‘r yapon musibatini emas, o‘zbekning qayg‘usini ham o‘zida muhrlagan edi.

Urush! Noming o‘chsin jahonda,
Hamon bitmas sen solgan alam.
Sen tufayli ko‘p xonadonda
Ota nomli buyuk shodlik kam.

Shoira umuminsoniyat fojiasida o‘z shaxsiy fojiasini ham ko‘ra oladi, uni umumfojia qobig‘i ostida tasvirlay biladi. Ayni damda o‘g‘illi yurt, o‘g‘li bor xonadon boydir degan o‘zbekona qarashni she‘rga singdira olgan:

Ota bo‘lib soldim men yo‘lga,
Ona bo‘lib mehrimga oldim.
Mana yurtga o‘g‘il o‘stirgan
Bir badavlat boy bo‘lib qoldim.

Zulfiyaning **“Gullarim”** kitobidan bolalarga atalgan hamda o‘z farzandlariga bag‘ishlangan she‘rlar joy olgan. Ular bilan tanishish asnosida shoira “gullarim” deganda farzandlarini nazarda tutganini ilg‘ash mumkin bo‘ladi.

Zulfiya she‘rlarida bot-bot bahor fasliga murojaat qiladi. Ehtimol, bu uning bahor faslida tug‘ilgani bilan bog‘liqdir. Balki Hamid Olimjon ijodidagi ko‘klam shukuhini she‘rlarida akslantirish orqali an‘anani davom ettirgani bilan bog‘liqdir. Shoira juda ko‘p o‘rinlarda bahorga, ko‘klamga, o‘rik guliga murojaat qiladi. Bu obrazlar uning kayfiyatini ochib beruvchi timsollarga aylangan. Kuzatilsa, u bahorning kelishida hayotning yangilinashini ko‘radi:

Sindi qish to‘qigan muz hisli nafas,
Mana yana qushlar chug‘urlab qoldi.
Ona nigohiday muloyim nafas
Zamin-u osmonni bag‘riga oldi.
Demak, bahor keldi.

“Hayot varaqlari” deb nomlangan xotirasida shoir bahor fasli haqida to‘xtalib shunday deydi:
“Ba‘zilar yilning to‘rt faslini ham bahor bo‘lishini xohlaydilar. Menimcha, unda bahor bilan uning kelishi bu qadar shirin tuyulmas edi. Odamzod bahorga bu qadar intiq bo‘lmas edi. U yilda bir bor kelgan fasl bo‘lgani uchun shu qadar suyukday, tansiqday”.

Zulfiya she‘rlari **“juvon kun”, “oltin kuz - atlas bir fasl”** kabi kutilmagan tasvir-u tashbehlarga boy. Mazkur bandda ham homila tuproq to‘lishgan tanini oftobga solishi bilan jarangdor kurtaklarning tobga yetishi ilehqon qulog‘iga tanish qo‘ng‘iroqday chalinadi:

Hamisha ne‘matga homila tuproq,
To‘lishgan tanini solmish oftobga.
Dehqon qulog‘iga tanish qo‘ng‘iroq,
Jarangdor kurtaklar yetibdi tobga.
Demak, bahor keldi.

Zulfiya fasllar tasviriga falsafiy ma‘no yuklaydi. Uning **“Dalada qiz”** she‘rida kuzning *“onaday saxiy, bir ta‘masiz yurtday hosilini bejunbush to‘kib”* yotganligi manzarasi o‘lka qiyofasi tasviriga o‘zgacha sliukuh bag‘ishlaydi.

Ayol baxti!
Menday ayol baxtiga
Taqqir malikani ko‘rganmi loyiq?
Xalq mehrida yorman, el shuhratiga,
Baxtli ayol desa haqli xaloyiq.

Bu satrlar oniy lahzalarda tasodifan tug‘ilib qolgan emas, balki shoiraning asl hayotiy pozitsiyasining qonuniy mahsuli edi. *Men yor (‘dim, ishq o‘radi o‘yimni, Erka dilning to‘iqiniga quloq sol. Sen biyronsan, lekin mening kuyimni Ko‘rki bo‘lgan sadoqatdan saboq ol deya o‘zining sabriga tahsin aytgan shoira Gulgina Zokirovaga bag‘ishlangan “Kuylama hijronni” she‘rida Kuylama hijronni, men kuylab bo‘ldim. Nahot men yetmagan pavidasi qolmish? Achchiq, uzun yo‘lin men bosib o‘tdim. Senga nega darkor, qayta yo‘l olish, — deya ayriliqning yo‘li uzun, ta‘mi achchiq ekanidan saboq bergan edi. Shoira suhbatlaridan birida: “Men toq yashashni ayol tugul,*

hatto qushlarga ham ravo k o 'rmayman... Ijodkor ayolga oila, hurmatli, muhabbatli oila hech qachon halal bevmaydi. Faqat undan ikki hissa ko p fidoyilik talab etiladi. Agar kim ning yuragi shunday fidoyilikka qodir bo Imasa, bittasidan voz kechgani m a 'qul. Tabiiyki, men ona sifatida hech kimga oila, farzandlaridan kechishni maslahat bermayman degan edi. Ayol ijodkorning mana shu fikrida buyuk bir insoniy falsafa mujassam.

Shoiraning hayot yo'lidan chiqarilgan saboqlar, qaysidir ma'noda, ijodmi, o'ila deya ikki yo'l o'rtasida turgan ijodkor ayollar uchun tanlov yo'li ham edi. *"Bir faryod ming dilni etadi poza, Ko'z yosh bo'lib oqdi, borlig'im butun",* - deya yozg'irgan shoira oradan bir yil o'tib, hijronni baland pardada kuylash o'zini pora-pora qilganini *"Shoshma, hali"* (1983) she'rida baralla aytadi:

Hali boshda,
Hali chakkam,
Hali keksa ko'kragimning
Yillar tuzi tax-tax.
Ming tax qatlarida Dardning basir,
Eng g'iri, Eng sabili —
Tarang asab Jonli asab zo'rg'a turgan
iplarida...

Ayol o'zini qancha metin irodali ko'rsatsa-da, uning nozik va zaif hilqat ekanligi ayon haqiqat. Bu yaratiq hamisha himoyaga, ayovga muhtoj. Zebo Mirzayeva bir o'rinda: *"Menga farishtalar taxtini emas, ayollik baxtini bergin, xudoyim"* deganida, ehtimol shuni nazarda tutgan edi.

Zulfiyashunos olimlar, shogirdlar uning metin irodasiga alohida tahsin aytadilar. Shoira o'zini hech qachon mungli qiyofada ko'rsatmaslikka harakat qilgan, bemor holida odamlarga ko'rinishni istamagan mag'rur shaxs edi. Uning: *"Men o'zimni yomon ko'raman, Zaifligim kelganda hokim. Men o'zimni yomon ko'raman, To'kar bo'lsa shu his ko'z yoshim",* — degan satrlari ham fikrimizni isbotlaydi. Zulfiya o'zbek she'riyatida o'z ovozigaga ega bo'lgan shoiradir. U shaxsiy dardlariga ijtimoiy qiymat baxsh eta oldi. O'zgalar baxtida o'z baxtini topa bildi. *"Baxtim bor ajoyib kishilar aro: Tug'ilib gurkirab keksayar umrim. O'shalar baxtinga baxsh etgan sado, Hayotim yo'lini yoritgan nurim",* — tarzidagi misralarda hech bir mubolag'a yo'q edi.

Zulfiya Osiyo-Afrika yozuvchilari doimiy byurosining Tokioda bo'lib o'tgan navbatdan tashqari sessiyasi xususida so'zlab shunday degan edi: *"Yaponiyalik do'stimizning gulduros olqishlar to'lqinida butun mamlakatga yoyilib ketgan so'zlari hamon xotiramda. Mashhur yozuvchi adabiyotni hayotdan ajratishga intiluvchilarning soxta nazariyalarini tamoman yo'qqa chiqarib otashin haqiqatdan so'zladi. "Adabiyot hayot demakdir, hayotni aks ettirmaydigan adabiyot hech qachon insonga xizmat qilmaydi. Chunki hozir hayot mustaqillik, ozodlik uchun, yaxshi hayot va linchlik uchun kurashdan iborat", — dedi"*. Bu fikr Zulfiyaning o'z nuqtayi nazariga ham to'la mos kelar edi.

Shoira *"O, ijod"* degan she'rida:

Misraga dalalar nafasi shovullab kirmasa, Insonlar yuragi
lovullab turmasa, Na davr, na mehnat, na shodlik qalamni
surmasa, Bir puldir mehnat-u dard-u she'r, tun umri...",-

deya ijodni hayot, undagi muammolar bilan chambarchas bog'liq ko'rishini qayd etgan edi.

Zulfiya adabiyot haqida bo'lib o'tgan bir ijodiy bahsda shunday degan edi: *“Shoir qalbining, intilishining xalq dili va orzusi bilan lulashligi uning she'riyatidagi grajdanlikni keltirib chiqaradi. Bu faqat publitsistik she'rlarda yoki siyosiy asarlarda namoyon bo'lib qolmaydi.*

11 alio chuqur intim lirika ham grajdanlik ruhi bilan sug'orilgan bo'ladi. Asosiy gap yozuvchining hayotiy pozitsiyasidadir. Haqiqiy shoir hamisha o'z davriga hamohang, zamondoshlarining his-tuyg'ulari vafikr-o'ylariga hamdam bo'lib yashaydir.

Zulfiya qaysi mavzuda yozmasin ularni o'zidan kelib chiqib, shaxsiy qarashi, dardi sifatida talqin qildi. Zulfiyaning adabiy-estetik qarashlari uning suhbatlaridan tashqari, badiiy asarlarida ham ko'zga tashlanadi. Slioirlikning bosh siri nimada deb o'ylaysiz? Yangi tashbehlaridami, metaforalardami? - deb berilgan savolga Zulfiya: *“...shoirlikning bosh siri fikrda, g'oyada! Butun vujudingni tug'yonga solib: “Bugun aytmasang, halok qilaman!” - deb qalbingda hayqirib turgan fikrda”, - deb javob bergan edi. Shoir o'z ijodida ham mana shu fikrlariga amal qilib yashadi.*

H.Umurov shoir haqida yozgan “O, ijod, dardginam” maqolasida Zulfiyaning she'r, she'riyat to'g'risidagi qarashlarini muayyan tizimga solgan. Shunda ma'lum bo'ladiki, Zulfiya birinchi galda she'r - tuyg'ular larzandi ekaniga urg'u beradi. *“Bilasizmi, she'rdagi tuyg'u bir lahzalik, oniy bo'lsa ham, u uzoq yillar bashorati bo'lishi zarur. Katta, yorqin gaplarni qog'ozga tushirmoq darkor. She'r zinhor bir kishi uchun yozilmaydi. U faqat o'z “hasratnomangiz” bo'lib qolsa, endi bu poeziya i'ijas-da! N o'noqlik bu... Kimlarningdir iztirobi, o'ylari, o'rtanishini xayolingizga payvand qilib yubormasangiz, u ko'pchilikning dardiga aylanolmaydi. Shoiraning e'tirofi qanchalik haqqoniy ekani uning hijron mavzusidagi she'rlarida yana-da ochiqroq ko'rinadi.*

Shoir nazarida she'r oldinda yashamog'i lozim. She'r insonni yashashga, mehnat qilishga, mashaqqat va to'siqlarni yengib o'tishga yollaraog'i zarur. She'rning zamonaviylik sifatini shoir uning yurakdan yurakka ko'chib borishida, deb biladi. Samimiy qalb tuyg'ulari singmagan she'r uzoq yashamaydi:

Hayot kitobimni bexos varaqlab,
Men o'tgan umrga achinmay qo'ydim.
Tabassum o'mida kuldim charaqlab.
Suyish kerak bo'lsa - telbacha suydim.

Zulfiyaning **“Men o'tgan umrga”** (1973) deb boshlanuvchi she'rida o'zining bosib o'tilgan umr yo'liga nazar tashlaydi, undagi har bir satr shoir hayotining muhim bir jihatini aks ettirgan. Aniqrog'i, siqiq ifodada bilan shoiraning bir umrlik hayoti taftish qilingan.

Men o'tgan umrga achinmay qo'ydim,
Hech kimda ko'rmayin umrimga o'xshash:
Suydim,
Erkalandim,
Ayrildim,
Kuydim,
Izzat nima — bildim.
Shu-da bir yashash!..

Nafaqat adabiyot va she'riyatga muhabbat qo'yish, balki shuning ortidan obro' topish, suyish-suyilish, erkalash-erkalanish, ayrilish va kuyish, izzat-hurmat ko'rish, ya'nikim, bir ayol ko'rishi,

bosib o'tishi mumkin bo'lgan yo'lni bosib o'ta olishni yashash tarzi o'laroq qabul qilgan, umr mazmuni deb bilgan shoira o'z hayoti haqida shunday o'ylar edi.

Mundarija

KIRISH	4
<i>I BOB.</i> ZULFIYANING HAYOT VA IJOD YO‘LI	6
<i>II BOB.</i> SHOIRA IJODINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	9
Foydalanilgan adabiyotlar	17

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zulfiya. **Saylanma**. – Toshkent : G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1987. – 352 b.
2. Zulfiya. **She’rlar**. – Toshkent : Cho‘lpon nashriyoti, 2004. – 240 b.
3. Jo‘rayev, A. **Zulfiya she’riyati**. – Toshkent : Fan, 1985. – 150 b.
4. Karimova, G. **Zulfiya – sadoqat timsoli** // O‘zbekiston adabiyoti va san’ati. – 2016. – №12. – B. 3–4.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “**O‘zbekiston xalq shoiri Zulfiya tavalludining 100 yilligini nishonlash to‘g‘risida**”gi qarori // Xalq so‘zi. – 2014. – 1 mart.
6. Qodirova, N. **Shoira Zulfiya hayoti va ijodi**. – Toshkent : O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi, 2014. – 98 b.
7. Rafova, M. **Zulfiya ijodida ayol va ona siymosi** // Sharq yulduzi. – 2019. – №6. – B. 45–50.
8. To‘xliyeva, S. **Adabiyot va hayot: Zulfiya fenomeni**. – Toshkent : Akademnashr, 2020. – 120 b.
9. **O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi**. – Toshkent : O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2003. – 12-jild. – B. 563–564 (Zulfiya haqidagi maqola).

Qo'shko'pir tuman Axborot – kutubxona markazi

Ish vaqti:

Soat: 8:00 dan 20:00 gacha

Shanba – Yakshanba 10:00 dan 17:00 gacha

Dam olish kunisiz

Har oyning oxirgi sanasi

“Tozalik” kuni o'tkaziladi.

Manzil: Xorazm viloyat Qo'shko'pir tumani Beruniy ko'chasi 10 – A uy

E – mail: kushkupirtakm@gmail.com

Internet manzili: <https://kushkupirtakm.mobirisesite.com/>